

Monumentenzorg op Curaçao

176

Op 1 september 1979 is op de Nederlandse Antillen de 'Monumentenraad' ingesteld. Daartegenover staat echter dat de 'Landsverordening' van 4 januari 1977 tot het behoud van monumenten van geschiedenis en kunst' nog steeds niet van kracht is.

De auteur van dit artikel, mevr. A. M. Cate studeert kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Het ar-

tikel is een samenvatting van haar kandidaatsscriptie, op Curaçao geschreven.

Er is een langdurige geschiedenis aan voorafgegaan voordat het zover is gekomen, indien men het 'ver' zou kunnen noemen.

Curaçao had een zeer rijk monumentenbestand, waar met name de laatste decennia veel van verloren is gegaan.

Om verschillende redenen is de dringend noodzakelijke landsverordening nog steeds niet van kracht, terwijl men al vanaf de jaren vijftig bezig is om tot een wettelijke regeling te komen. Eén van de oorzaken van deze vertraging vormen de politieke geschillen rond een onafhankelijk Aruba. Het Antilliaanse volk, dus ook de regering, is niet altijd even overtuigd geweest van het belang van de oude bouwkunst. Daarnaast moet met nadruk gesteld worden dat de Antillen geen welvaartsstaat is. Ondanks dat er voor monumentenzorg sedert 1978 een kleine post (momenteel 200.000 Antilliaanse guldens) op de begroting voorkomt, zal financiële steun vanuit Nederland voorlopig onontbeerlijk blijven.

Naar schatting bevinden zich op Curaçao ruim tweehonderdvijftig monumenten, voornamelijk uit de 17e en 18e eeuw. (Hierbij moet worden opgemerkt dat het grootste deel van de eind 19e-eeuwse neo-classicistische gebouwen, vooral in de wijken Scharloo en enkele op Pietermaai en Otrobanda, niet meegeteld zijn). Een groot probleem van deze gebouwen is dat, indien zij hun oorspronkelijke functie verloren hebben en er geen nieuwe bestemming gevonden wordt, ze eigenlijk verloren zijn. Daar komt nog het tropisch klimaat bij en de zoute zeelucht die een snel verval ten gevolge hebben, om van vandalisme maar niet te spreken. Alle kosten verbonden aan een goed functionerend monumentenbeleid schat- te Prof. C. L. Temminck Groll in 1977 op

2,5 miljoen, welke nu zeker 3,5 miljoen zal bedragen. In 1979 werd er voor aankoop en restauratie van een vijftal panden door de Stichting Monumentenzorg Curaçao vanuit Nederland een subsidie van 75% toegezegd van de totaalkosten van ruim 2,5 miljoen, met een maximum van f 500.000 per jaar. Het probleem voor Curaçao is, dat dit een eenmalige subsidie is en dat er verder geen maatregelen zijn getroffen voor het voortbestaan van deze panden. In het algemeen betekent dit dat slechts een strikt commerciële aanpak (bijvoorbeeld verhuur als kantoorruimte) het voortbestaan van deze panden kan verzekeren.

Curaçao heeft dan ook de wens geuit dat Nederland jaarlijks een vast bedrag aan subsidie voor Monumentenzorg zal gaan

toekennen (de zogenaamde 'Programmahulp'), zodat de Antilliaanse overheid zelf kan beslissen voor welke doeleinden het bedrag aangewend wordt. Achteraf zal van de besteding dan verantwoording afgelegd dienen te worden. Deze programmahulp is ook gewenst gezien de tijdrovende subsidie-procedures, verbonden aan 'projecthulp', welke de huidige gang van zaken is.

Het gebrek aan financiële middelen én het gebrek aan belangstelling voor cultuurbehoud bij een groot deel van de bevolking, zullen er overigens oorzaak van zijn, dat indien de landsverordening uiteindelijk van kracht wordt, daarmee het cultuurbezit nog lang niet veilig is gesteld.

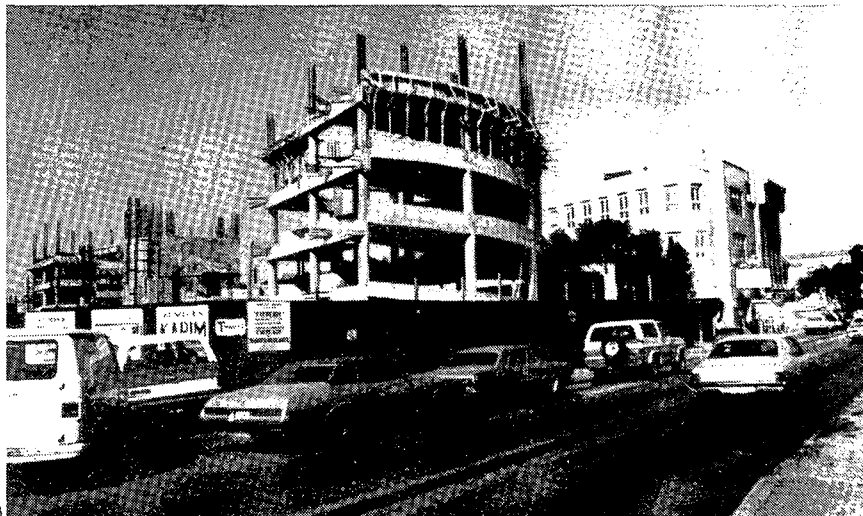

1
DE HANDELSKADE IN WILLEMSTAD, HET
EERSTE EN ACHTSTE GEBOUW VAN LINKS
PASSEN QUA SCHAAL EN PLASTICITEIT NIET
IN HET TOTAALBEELD VAN DE KADE. HET
ACHTSTE HUIS ZAL WORDEN AFGEBROKEN.

2
PIETERMAAIWEG 11-19. WAAR EENS EEN
VIJFTAL NEO-KLASSIEKE HUIZEN STONDEN.
DE FOTO LAAT DE HUIDIGE SITUATIE ZIEN.
SCHAAL, PLASTICITEIT, MAAT EN DE
VERHOUDING VAN DE ONDERDELEN TEN
OPZICHTE VAN ELKAAR. ZIJN TOTAAL
ZOEK.

3
PIETERMAAIPLEIN. EENS MET BOMEN
OMZOOMD. HIER 'PRIJKEN' NU
TORENHOOG DE BLOKKEN BETON VAN
DEZE PARKEERGARAGE. DE AANNEMER
GING VELE JAREN GELEDEN FAILLIET.

4
SCHARLOOWEG 150-152 (PLM. 1850), THANS
EIGENDOM VAN DE STICHTING
MONUMENTENZORG. DIE HET GEBOUW
LIET RESTAUREREN. MAAR HET IS NU
ALWEER AAN EEN OPKNAPBEURT TOE.

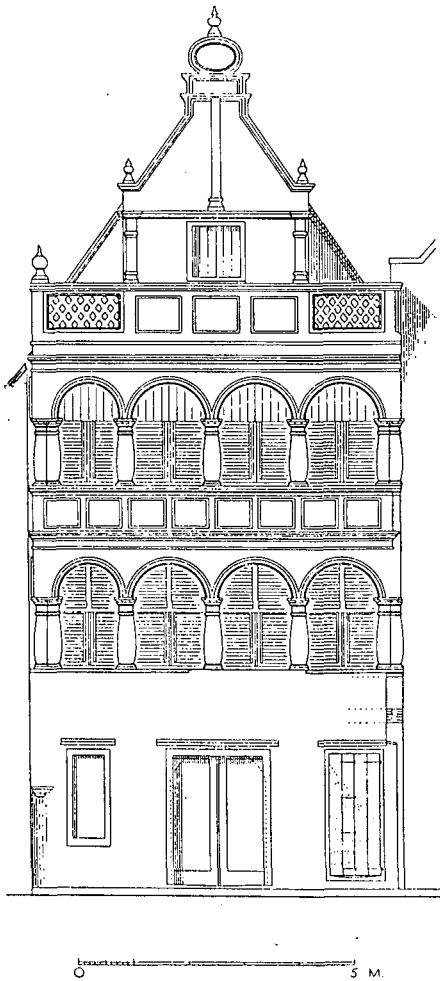
Wat de Monumentenzorg op Curaçao betreft hebben er in feite altijd twee ontwikkelingen naast elkaar gestaan; namelijk die van de Antilliaanse Overheid en de 'Stichting Monumentenzorg Curaçao', een particuliere instelling.

In 1913 riep de toenmalige Gouverneur een commissie in het leven, 'teneinde aan de Gouverneur een beschrijving in te dienen van al de op het eiland Curaçao bestaande monumenten, met het verzoek daarbij te willen voegen een ontwerp van zodanige maatregelen, die kunnen strekken tot verzekering van behoud dier monumenten'. Ook werd de andere eilanden gevraagd gegevens te verzamelen. Alleen St. Eustatius reageerde op de oproep: de andere eilanden berichtten geen monumenten te bezitten!

Toen de genoemde commissie echter om geldelijke steun vroeg, kreeg zij te horen dat daarvan geen sprake kon zijn, met gevolg dat de werkzaamheden verder geen doorgang konden vinden.

Het jaar 1944 is een mijlpaal. De Bouwcommissie op Curaçao stelde een 'Adviescommissie tot opsporing en behoud van monumenten van historische en/of esthetische waarde' in. De Bouwcommissie wendde zich met de volgende woorden tot de Gouverneur '...hoe men het ook beschouwt, een schande voor Curaçao is het te moeten bekennen, dat van de zestien Gouverneurs die hier begraven liggen, slechts van twee de grafstenen kunnen worden aangewezen...'

Na 1947 neemt de belangstelling voor het historisch verleden enigszins toe, met na-

5

me voor de oude plantagewoningen. Vooral door de lokale oliemaatschappij, de C.P.I.M. (later Shell) in samenwerking met de Gouverneur, de Bouwcommissie en het 'College regenten van het Curaçao's Museum' werden enkele van de landhuizen aangekocht en gerestaureerd.

Men werd zich langzamerhand steeds meer bewust van het belang van de historische monumenten in verband met het toerisme. Dus in ruimere zin: het belang daarvan voor de economie van het eiland. In kranten verschenen er zo nu en dan berichten, waarin men de bevolking opriep verbouwingen zoveel mogelijk in verantwoorde stijl te doen. Helaas waren het meestal enkelingen of kleinere groepen die zich voor cultuurbehoud inspan-

5

HEERESTRAAT 35 (PUNDA), EEN VAN DE OUDSTE VOORBEELDEN VAN EEN TYPISCH CURAÇAO'S GALERIJHUIS (PLM. 1750). TEKENING UIT: M. D. OZINGA: DE MONUMENTEN VAN CURAÇAO IN WOORD EN BEELD: 's GRAVENHAGE 1959.

6

PIETERMAAIWEG 12. EEN VOORBEELD VAN NEO-CLASSICISTISCHE BOUW (EIND 19E EEUW); HELAAS NOG NIET AAN RESTAURATIE TOE.

7

HOEK KLIPSTRAAT/DE ROUVILLEWEG WORDT GERESTAUREERD. VOORBEELD VAN EEN TYPISCH 18E-EEUWS HOLLANDS GEVELTJE. EIGENDOM VAN DE STICHTING MONUMENTENZORG.

8

SEBASTOPOLSTRAAT 26-28. ACHTERLANGS LOOPT HET BERUCHTE VIADUCT.

FOTO'S: MEVR. A. M. TEN CATE, AMSTERDAM.

den. Deze hadden echter niet genoeg invloed om daadwerkelijk greep op de zaak te krijgen.

Een tweede mijlpaal is het jaar 1954, toen de 'Stichting monumentenzorg Curaçao' werd opgericht. Het is een particulier initiatief en de gelden komen, afgezien van twee aandelen in de landsloterij, uit particuliere bron.

In datzelfde jaar werd er door de Technisch Economische Raad een 'Concept Heemschutverordening' samengesteld, aan de hand hiervan zouden de verschillende eilanden een eigen verordening kunnen samenstellen. Resultaat heeft dit echter nimmer opgeleverd.

Tenslotte verscheen in 1959 het belangrijke werk van Prof. Dr. M. D. Ozinga, 'De monumenten van Curaçao in woord

en beeld', uitgegeven in opdracht van de Stichting Monumentenzorg Curaçao. Financieel werd deze uitgave mogelijk gemaakt door de steun van de Sticusa. Professor Ozinga heeft een belangrijke rol gespeeld bij de oprichting van de Stichting Monumentenzorg. Hij was in de jaren vijftig meermalen op Curaçao om zijn boek voor te bereiden. Ook werkstelligde hij o.a. dat de Shell het landhuis Brievengat, dat met de sloop bedreigd werd, niet afbrak.

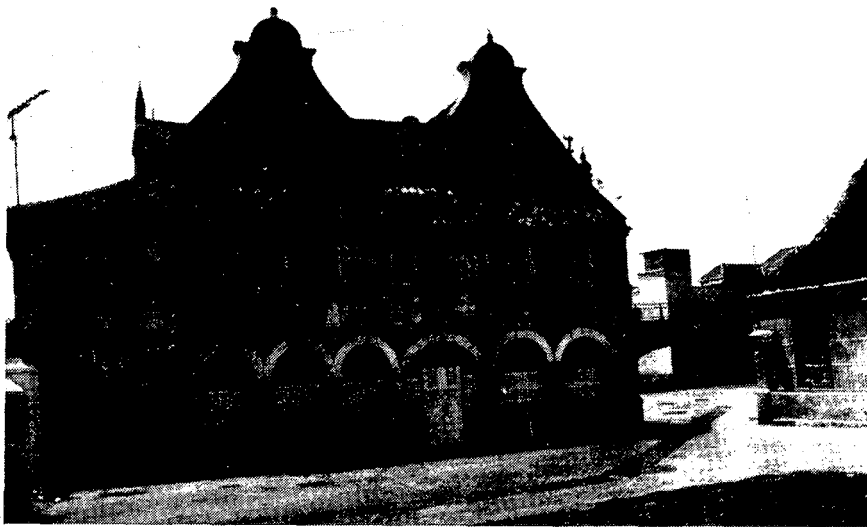
De 'Stichting Monumentenzorg Curaçao' is een afdeling van het Prins Bernhardfonds-Nederlandse Antillen. Het belangrijkste doel van de Stichting is het uit eigen middelen trachten aan te kopen, het herstellen en exploiteren van ou-

6

de huizen. Van het begin af aan is er een chronisch tekort aan financiën geweest. De eerste schenking van fl. 75.000 werd gebruikt voor de restauratie van het landhuis Brievengat, een van de mooiste landhuizen van Curaçao daterende uit het midden van de 18e eeuw. Door middel van leningen, hypotheeken en borgstellingen konden nieuwe projecten worden aangekocht en hersteld. In de loop van 25 jaar heeft de Stichting een vijftiental panden, landhuizen en complexen van huizen weten te bemachtigen. De bestemmingen variëren van woonhuis, restaurant, overheidskantoor en vormingscentrum tot museum.

Omdat de Antilliaanse Overheid niet over veel geldelijke middelen beschikt is

zij niet of nauwelijks in de gelegenheid om monumentenzorg te stimuleren en particulier initiatief te subsidiëren. Afgezien nog van het hierboven gesignaleerde gebrek aan begrip en belangstelling.

De financiële hulp van Nederland is naast genoemde éénmalige steun altijd summier geweest. Daar komt nog bij dat Nederland vaak niet voldoende op de hoogte is van de situatie overzee. In 1962 werd een 'Tienjarenplan voor Ontwikkelingshulp' opgesteld. Hierin werd een post monumentenzorg in het kader van het economisch belang van stadsrenovatie en sanering opgenomen. In Nederland werd de kous afgedaan onder het motto: Monumentenzorg is cultuur en geen economie, en de post werd geschrapt.

Uiteindelijk werd er in de zestiger jaren

van de kant van de Antilliaanse Overheid de wens geuit om tot een wettelijke regeling voor Monumentenzorg te komen. Tot op heden is er echter nog steeds geen wetgeving op dit gebied, noch is er sprake van een daar opgerichte planologie, een sloopverbod of enig wezenlijke invloed van een deskundige schoonheidscommissie. Met name de Overheid liet op zeer karakteristieke punten van de stad de lelijkste (d.w.z. niet in de historische omgeving passende) gebouwen neerzetten. Bijvoorbeeld een tweetal aan de Handelskade, die toch het meest karakteristieke aanzicht van Willemstad biedt met zijn Oud-Hollandse geveltjes. Om maar niet te spreken van Pietermaai, dat de laatste tien jaren zijn karakter volledig heeft verloren. Een grof schandaal

TRAPSTEEG OP OTROBANDA. HET GROOTSTE DEEL VAN DE HUIZEN VERKEERT IN SLECHTE STAAT VAN ONDERHOUD

en voorbeeld van slecht planologisch beleid is de aanleg van het viaduct over de Vreedestraat op Otrobanda geweest.

Na het eerder genoemde 'Concept Heemschutverordening' zijn er in de jaren 1963-1965 nog twee pogingen gedaan om tot een wettelijke regeling te komen. Daarna is het weer een tijdje stil geweest. In 1967 en 1976 bracht Prof. C. L. Temminck Groll tweemaal op verzoek adviezen en richtlijnen aan de Antilleanse Overheid uit. (Hij schreef over monumenten op de Ned. Ant. in Heemschut jrg. 1976, blz. 211 en jrg. 1977, blz. 69; red.). De adviezen behelsden voorwaarden en consequenties van een functioneel monumentenbeleid, de noodzaak van een totaalaanpak en een lange termijnplanning. De richtlijnen hoe de Monumentenzorg op te zetten hebben echter een gecentraliseerde beleidsvoering voor ogen, iets waar de verschillende eilanden, met name Aruba, niets voor voelen. Beïnvloed door en ten gevolge van het eerste rapport werd er in de jaren 1970-71 opnieuw een landsverordening samengesteld, welke jaren in behandeling bleef. Men kon het niet eens worden over de uitvoering van de wet in de praktijk: moest de eerste verantwoordelijkheid liggen bij de Centrale Overheid, dus op landsniveau, of bij de eilanden afzonderlijk? Ook na het aannemen van de

verordening (begin 1977) bleven er bezwaren bestaan tegen het in het leven roepen van een overkoepelend orgaan, 'de Monumentenraad', die belast zou moeten worden met de uitvoering van de wet op de verschillende eilanden. De landsverordening is daarom nog steeds niet van kracht, wel is inmiddels de Monumentenraad geformeerd en deze bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende eilanden.

Zijn taak is momenteel het aanwijzen van monumenten, stads- en dorpsgezichten en de regering ter zake adviseren, waarna de monumenten enz. in een officieel register worden opgenomen. Er moet uiteindelijk een dienst en een archief worden opgezet en er zal een volledige inventarisatie van alle monumenten gemaakt moeten worden.

Of de 'Monumentenraad' na het van kracht worden van de landsverordening belast zal worden met de uitvoering daarvan, is de vraag. Een goed bericht uit Curaçao is dat men een gewijzigd ontwerp wil samenstellen, dat minder gecentraliseerd van aard is en waarbij de eerste verantwoording bij de verschillende eilanden ligt. Het is zaak dat dit gewijzigd ontwerp spoedig gereed zal komen, aanvaard en van kracht wordt.

Tenslotte wil ik nogmaals de nadruk leggen op de dringend noodzakelijke financiële steun vanuit Nederland, zonder welke deze toekomstige landsverordening niet zal kunnen functioneren.

A.M. ten Cate

Literatuur

Cultureel mozaïek van de Nederlandse Antillen; *constanten en varianten*. Zutphen, 1977 (met name de bijdragen P. C. Henriquez en C. Weeber)

Hartog, J. *Curaçao in oude ansichten*. Zaltbommel, 1976.

Ozinga, M. D. *De monumenten van Curaçao in woord en beeld*. 's-Gravenhage, 1959.

Projectmemorandum; *voor het restaureren en in oorspronkelijke staat terugbrengen van een vijftal stadswoonhuizen...* N. A. Curaçao, 1978.

Temminck Groll, C. L. *Monumentenzorg in Suriname en de Nederlandse Antillen*. Driebergen, 1967.

Temminck Groll, C. L. *Monumentenzorg Nederlandse Antillen*. 1977

Amsterdam in de 20e eeuw (deel 2)

Vier jaar nadat het eerste deel verscheen heeft dr. Richter Roegholt het tweede deel voltooid. Dit tweede deel behandelt de periode 1945-1970. Er kan dus nog een derde deel verschijnen als de auteur daartoe de tijd en de mogelijkheid worden gelaten.

Toen Roegholt zich aan dit historische werk zette, borduurde hij voort op prof. Burgmans' *Geschiedenis van Amsterdam*. Bij het lezen van dat eerste deel hebben we ons niet kunnen onttrekken aan het gevoel, dat Roegholt als geschiedschrijver zich sterk heeft laten bewegen door een verbondenheid met de sociale en maatschappelijke ontwikkelingen in de eerste helft van deze eeuw. Het wil ons voorkomen, dat hij in de beschrijving van de zeer bewogen jaren 1940-1970 meer afstand van de behandelde onderwerpen heeft genomen. Misschien ligt het daaraan, dat we al lezende niet los konden komen van de indruk, dat dit tweede deel veel vlotter is geschreven dan het eerste deel. Het is natuurlijk ook mogelijk, dat de periode 1945-1970 voor ons vertrouwd is dan de periode 1919-1945, ofschoon we die toch ook bewust hebben meegemaakt. In elk geval is het een feit, dat we het tweede deel binnen twee dagen hebben uitgelezen, hetgeen als bewijs mag gelden, dat het ons in hoge mate heeft geboid.

Wie de ontwikkeling van stad en bevolking als geïnteresseerde Nederlander de jaren na de Tweede wereldoorlog heeft gevolgd en de feiten nu door dr. Roegholt op een rijtje gezet ziet, wordt opnieuw getroffen door het unieke karakter van 'de' Amsterdammers, eens gekenschetst als 'lastig'. Roegholt geeft daarvan terecht vele voorbeelden, zoals op blz. 80 waar hij het heeft over de mentaliteit van 'de' Amsterdammer t.a.v. het koningshuis, welke in de loop van 25 jaar wel sterk is veranderd.

Stond dr. Roegholt naar onze smaak in het eerste deel nogal kritiekloos tegenover de ontwikkelingen in Amsterdam, in het tweede deel brengt de toegepaste afstandelijkheid hem er toe wel degelijk kritiek te uiten. Meestal is die kritiek niet van een zekere droge humor ontbloeit,